

Відповіді на поширені запитання про сказ для громадськості

**Всесвітня організація охорони здоров'я
14 лютого 2018 р.**

ОГЛЯД.....	3
ЗАПИТАННЯ 1. ЩО ТАКЕ СКАЗ?	3
ЗАПИТАННЯ 2. ДЕ ПОШИРЕНИЙ СКАЗ?	3
ПЕРЕДАВАННЯ СКАЗУ ВІД ТВАРИН.....	4
ЗАПИТАННЯ 3. ЯК ПЕРЕДАЄТЬСЯ СКАЗ?	4
ЗАПИТАННЯ 4. ЧЕРЕЗ ЯКІ БІОЛОГІЧНІ РІДИНИ/ТКАНИНИ ОРГАНІЗМУ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ СКАЗ?	4
ЗАПИТАННЯ 5. ЧИ МОЖНА ЗАРАЗИТИСЯ СКАЗОМ, З'ЇВШИ М'ЯСО ІНФІКОВАНОЇ ТВАРИНИ?	4
ЗАПИТАННЯ 6. ЧИ НЕОБХІДНА ПОСТКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА У ВИПАДКУ ВЖИВАННЯ МОЛОКА АБО ПРОДУКТІВ, ВИГОТОВЛЕНИХ ІЗ МОЛОКА ІНФІКОВАНОЇ ТВАРИНИ?	5
ЗАПИТАННЯ 7. ЩО ПОТРІБНО РОБИТИ, ЯКЩО Я АБО МОЯ ТВАРИНА МАЛИ КОНТАКТ ІЗ КАЖАНОМ?	5
ПЕРЕДАВАННЯ СКАЗУ ВІД ЛЮДИНИ	6
ЗАПИТАННЯ 9. ЧЕРЕЗ ЯКІ БІОЛОГІЧНІ РІДИНИ/ТКАНИНИ ОРГАНІЗМУ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ СКАЗ?	6
ЗАПИТАННЯ 10. ЧИ МОЖЕ СКАЗ ПЕРЕДАВАТИСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ?.....	6
СИМПТОМИ СКАЗУ	6
ЗАПИТАННЯ 11. ЯКИМИ Є СИМПТОМИ СКАЗУ У СОБАК?	6
ЗАПИТАННЯ 12. ЯК ЗАХВОРЮВАННЯ НА СКАЗ РОЗВИВАЄТЬСЯ У ЛЮДЕЙ?.....	6
ЗАПИТАННЯ 13. ЯКИМИ Є СИМПТОМИ СКАЗУ У ЛЮДЕЙ?	7
ЗАПИТАННЯ 14. ЯКІ ФАКТОРИ ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК СКАЗУ У ЛЮДЕЙ?	7
ЗАПИТАННЯ 15. ЧИ ЗАВЖДИ СКАЗ МАЄ ЛЕТАЛЬНІ НАСЛІДКИ?	7
ПРОФІЛАКТИКА СКАЗУ	8
ЗАПИТАННЯ 16. ЩО МОЖНА ЗРОБИТИ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОНТРОЛЮ СКАЗУ?	8
ЗАПИТАННЯ 17. ЯК МОЖНА ЗАПОБІГТИ УКУСАМ СОБАК?	8
ЗАПИТАННЯ 18. ЯК ЛІКУВАТИ УКУСИ ТВАРИН?	9
ЗАПИТАННЯ 19. ЧИ ПОТРІБНО ВАКЦИНУВАТИСЯ ПРОТИ СКАЗУ, ЯКЩО МЕНЕ ВКУСИВ ВАКЦИНОВАНИЙ СОБАКА?	9
ЗАПИТАННЯ 20. ЧИ ПОТРІБНО ВАКЦИНУВАТИСЯ ПРОТИ СКАЗУ, ЯКЩО НЕВІДОМО, ЧИ ВАКЦИНОВАНИЙ СОБАКА, ЯКИЙ МЕНЕ ВКУСИВ?	9
ЗАПИТАННЯ 21. ЩО ТАКЕ ПОСТКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА (ПКП)?	9
ЗАПИТАННЯ 22. ЧИ КОРЕКТНИМ Є РІШЕННЯ ЩОДО ПОМІЩЕННЯ ТВАРИНИ В КАРАНТИН НА 10 ДНІВ БЕЗ ПРОВЕДЕННЯ ПОСТКОНТАКТНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ?.....	10
ЗАПИТАННЯ 23. ЩО ТАКЕ ДОКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА (ДКП)?.....	10
ЗАПИТАННЯ 24. ЧИ ІСНУЄ ЛЮДСЬКА АНТИРАБІЧНА ВАКЦИНА, ДЛЯ ЯКОЇ ДОСТАТНЬО ВВЕДЕННЯ ОДНІЄЇ ДОЗИ І ЯКА ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПОЖИТТЄВИЙ ІМУНІТЕТ?.....	10
БЕЗПЕЧНІСТЬ АНТИРАБІЧНИХ ВАКЦИН	10
ЗАПИТАННЯ 25. ЧИ МОЖЛИВО ЗАРАЗИТИСЯ СКАЗОМ УНАСЛІДОК ВАКЦИНАЦІЇ?	10
ЗАПИТАННЯ 26. ЧИ БЕЗПЕЧНА ВАКЦИНАЦІЯ ПРОТИ СКАЗУ В ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ Й ГОДУВАННЯ ГРУДДЮ? .	10
ЛІКУВАННЯ СКАЗУ	11
ЗАПИТАННЯ 27. ЧИ ІСНУЄ ЯКЕСЬ СПЕЦИФІЧНЕ ЛІКУВАННЯ СКАЗУ?.....	11

ЗАПИТАННЯ 1. ЩО ТАКЕ СКАЗ?

Сказ — це вірусне захворювання, що може передаватися від ссавців до людини й викликати гострий енцефаліт. Сказ має дві клінічних форми: буйну й паралітичну. У людей найчастіше зустрічається перша. Після появи симптомів захворювання на сказ — незалежно від форми — практично завжди має фатальні наслідки. Сказ передається через слину інфікованих тварин — собак, кажанів, інколи — інших видів. Оскільки укуси собак є причиною майже всіх випадків захворювання на сказ у людей, смертям від сказу можна запобігти за рахунок підвищення обізнаності, вакцинації собак для профілактики інфекції в її джерелі та проведення рятівної постконтактної профілактики у випадку укусу.

ЗАПИТАННЯ 2. ДЕ ПОШИРЕНИЙ СКАЗ?

Сказ зустрічається у всьому світі та на всіх континентах, окрім Антарктиди. При цьому переважна більшість смертей людей (до 99%) викликана класичним вірусом сказу, який передається собаками (рис. 1). Кожен, хто був укушений або ослинений скаженою твариною, ризикує захворіти на сказ і повинен негайно звернутися до лікаря, щоб провести рятівну постконтактну профілактику.

Щороку сказ убиває близько 60 000 людей — переважно в Азії та Африці. Для дітей ризик захворювання є вищим, оскільки вони часто граються з тваринами, із більшою ймовірністю можуть отримати укус за обличчя або шию і можуть не повідомити про укуси чи подряпини, отримані під час гри.

До 99% випадків сказу у людей трапляються через укуси скажених собак. В разі появи клінічних ознак сказу у переважній більшості випадків має летальні наслідки. Наразі не існує ефективного лікування сказу після появи клінічних ознак. При цьому захворюванню можна запобігти за допомогою вакцинації до або одразу після контакту з інфікованою твариною.

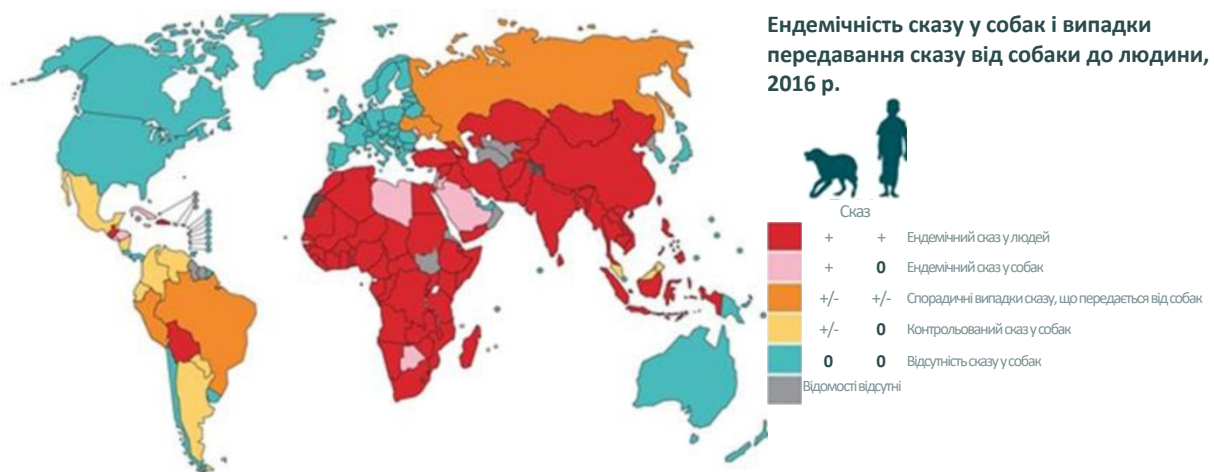

Рисунок 1. Розподіл випадків сказу, що передається від собак, у світі на основі даних за 2016 р.

ПЕРЕДАВАННЯ СКАЗУ ВІД ТВАРИН

ЗАПИТАННЯ 3. ЯК ПЕРЕДАЄТЬСЯ СКАЗ?

В більшості випадків вірус сказу передається зі слиною скаженої тварини, яка кусає або дряпає людину. Облизування ран, подряпин, пошкодженої шкіри або слизової оболонки рота і носа також може призводити до передавання вірусу.

До 99% випадків захворювання в людини трапляється внаслідок контакту з інфікованими собаками, однак інфікування може відбутися в результаті укусу будь-якої скаженої тварини. Були зафіксовані випадки сказу у людей внаслідок укусів котів, кажанів, мангустів, шакалів, лисиць, вовків та інших хижих тварин. Випадки інфікування сказом унаслідок укусу мавп і щурів трапляються рідко. Багато тварин, інфікованих сказом, стають агресивними і можуть кусатися, у тому числі коні й осли. Від тварин, для яких укуси не є поширеними, наприклад великої рогатої худоби, передавання вірусу може відбуватися через контакт зі слиною. Відповідно, слід бути обережними при огляді хворих тварин, у яких наявна слинотеча.

ЗАПИТАННЯ 4. ЧЕРЕЗ ЯКІ БІОЛОГІЧНІ РІДИНИ/ТКАНИНИ ОРГАНІЗМУ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ СКАЗ?

Найпоширеніший шлях передавання — через слину скаженої тварини. При цьому вірус сказу виявляли, в інших біологічних рідинах/тканинах організму, таких як сльози та нервова тканина, відповідно він потенційно може передаватися і через них.

Вірус сказу відсутній у крові та фекаліях.

Немає жодних підтверджених повідомлень про захворювання людини на сказ через споживання молока, включно з грудним, або приготованого м'яса. При цьому споживати м'ясо або молоко хворих на сказ тварин категорично не рекомендовано.

Для людей, у тому числі працівників підприємств, які здійснюють забій або обробляють туші хворих на сказ тварин, може існувати ризик зараження вірусом через пошкодження шкіри. Такі люди повинні використовувати спеціальні засоби індивідуального захисту та, у разі підозри щодо контакту з трупами хворих на сказ тварин, проконсультуватися зі спеціалістом із інфекційних захворювань.

Випадки передавання сказу від людини до людини є надзвичайно рідкісними. При цьому люди, які доглядають за хворими на сказ, повинні проявляти обережність і уникати контакту з їхніми слиною та іншими виділеннями. Миття рук і належна особиста гігієна є надзвичайно важливими при догляді за хворими на сказ.

ЗАПИТАННЯ 5. ЧИ МОЖНА ЗАРАЗИТИСЯ СКАЗОМ, З'ЇВШИ М'ЯСО ІНФІКОВАНОЇ ТВАРИНИ?

Споживати м'ясо хворих на сказ тварин категорично не рекомендовано. Попри те, що жодного випадку сказу у людини після споживання сирого м'яса скаженої тварини задокументовано не було, забій скаженої тварини або вживання в їжу її м'яса потенційно може призвести до передавання вірусу. У випадку такого контакту слід розпочинати постконтактну профілактику.

Через приготоване м'ясо сказ не передається; однак, не зважаючи на це, категорично не рекомендовано різати або споживати будь-яке м'ясо інфікованої тварини. Якщо це можливо, труп інфікованої тварини слід закопати або спалити після консультації з ветеринаром.

ЗАПИТАННЯ 6. ЧИ НЕОБХІДНА ПОСТКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА У ВИПАДКУ ВЖИВАННЯ МОЛОКА АБО ПРОДУКТІВ, ВИГОТОВЛЕНИХ ІЗ МОЛОКА ІНФІКОВАНОЇ ТВАРИНИ?

Лабораторні чи епідеміологічні докази передавання сказу через споживання молока або молочних продуктів відсутні. Відповідно, постконтактна профілактика не є необхідною у випадку їх споживання. Однак, молоко хворих на сказ, як і на будь-які інші інфекційні захворювання, тварин уживати небажано.

ЗАПИТАННЯ 7. ЩО ПОТРІБНО РОБИТИ, ЯКЩО Я АБО МОЯ ТВАРИНА МАЛИ КОНТАКТ ІЗ КАЖАНОМ?

Якщо ви або ваша тварина мали контакт із кажаном, рекомендовано ретельно вимити місце контакту і негайно звернутися по консультацію в заклад охорони здоров'я. Вам також слід звернутися до відповідної служби охорони здоров'я для організації перевірки кажана на сказ. В жодному випадку не чіпайте **кажанів**.

Якщо ви вважаєте, що вашу тварину вкусив кажан, негайно зверніться до ветеринара.

Пам'ятайте про необхідність своєчасної вакцинації собак, котів і тхорів.

Кажани можуть бути переносниками інших небезпечних захворювань окрім сказу. Тож у випадку контакту з ними слід проконсультуватися з лікарем щодо необхідності проведення інших профілактичних та лікувальних заходів.

В деяких випадках від укусу кажана може не лишатися жодних слідів. З огляду на це, перебуваючи в місцях, де можуть бути наявні кажани, слід проявляти особливу пильність щодо потенційного контакту з ними.

В Америці, в результаті прогресу в ліквідації сказу у собак, смертельні випадки сказу у людей частіше пов'язані з контактами з кажанами.

Однак, варто пам'ятати, що кажани, як правило, боязкі та неагресивні тварини, і вони надзвичайно важливі для наших екосистем. Неможливо заразитися сказом, просто побачивши кажана або перебуваючи поруч із ним.

Кажан, якого беруть до рук, може кусатися для самозахисту.

Якщо кажан не може літати, лежить на землі або повзе по стіні, він, із високою ймовірністю, хворий, поранений або інфікований сказом.

Не чіпайте кажана руками.

Якщо кажана необхідно зловити, щоб перемістити його з міркувань безпеки або ви впевнені, що мали з ним контакт:

1. Надягніть рукавички з цупкого матеріалу (бажано — зі шкіри) і, коли кажан приземлиться, повільно підійдіть до нього.
2. Обережно накрийте кажана коробкою або жестяною банкою.
3. Просуньте шматок картону під контейнер, щоб кажан опинився всередині.
4. Надійно прикріпіть картон до контейнера та зробіть у ньому невеликі отвори, щоб кажан міг дихати.
5. Зв'яжіться зі службою контролю за тваринами або відповідною службою охорони здоров'я, щоб організувати тестування кажана.

ЗАПИТАННЯ 8. ЧИ ПОТРІБНА ПОСТКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА В РАЗІ УКУСУ ЩУРА?

За нормальних умов сказ не передається гризунами. Відповідно, як правило, якщо вас укусив щур, необхідності у проведенні постконтактної профілактики немає.

Однак, у разі укусу гризуна все одно необхідно промити та очистити рану, як і будь-яку іншу рану від укусу тварини. Проконсультуйтеся з лікарем щодо необхідності інших видів допомоги, напр., профілактики правця.

ПЕРЕДАВАННЯ СКАЗУ ВІД ЛЮДИНИ

ЗАПИТАННЯ 9. ЧЕРЕЗ ЯКІ БІОЛОГІЧНІ РІДИНИ/ТКАНИНИ ОРГАНІЗМУ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ СКАЗ?

Найпоширеніший шлях передавання — через слину скаженої тварини. При цьому вірус сказу виявляли, в інших біологічних рідинах/тканинах організму, таких як слюзи та нервова тканина, відповідно він потенційно може передаватися і через них. Вірус сказу відсутній у крові та фекаліях.

Немає жодних підтверджених повідомлень про захворювання людини на сказ через споживання молока, включно з грудним, або приготованого м'яса. При цьому споживати м'ясо або молоко хворих на сказ тварин категорично не рекомендовано.

Для людей, у тому числі працівників підприємств, які здійснюють забій або обробляють туші хворих на сказ тварин, може існувати ризик зараження вірусом через пошкодження шкіри. Такі люди повинні використовувати спеціальні засоби індивідуального захисту та, у разі підозри щодо контакту з трупами хворих на сказ тварин, проконсультуватися зі спеціалістом із інфекційних захворювань.

Випадки передавання сказу від людини до людини є надзвичайно рідкісними. При цьому люди, які доглядають за хворими на сказ, повинні проявляти обережність і уникати контакту з їхніми слиною та іншими виділеннями. Миття рук і належна особиста гігієна є надзвичайно важливими при догляді за хворими на сказ.

ЗАПИТАННЯ 10. ЧИ МОЖЕ СКАЗ ПЕРЕДАВАТИСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ?

Так. Органи, трансплантовані від хворих на сказ донорів, можуть передати сказ реципієнту. Тому людей із симптомами енцефаліту (запалення головного мозку) перед смертю слід виключати зі списку донорів органів. Інших випадків передавання сказу від людини до людини окрім як при трансплантації органів зафіксовано не було.

СИМПТОМИ СКАЗУ

ЗАПИТАННЯ 11. ЯКИМИ Є СИМПТОМИ СКАЗУ У СОБАК?

Сказ у собаки супроводжується змінами його нормальної поведінки, такими як:

- неспровокована аномальна агресія (напр., укуси двох або більше людей або тварин та/або неживих предметів);
- аномальна поведінка;
- неспокій;
- порушення координації та параліч;
- летаргія;
- аномальна вокалізація або зміни у вокалізації (напр., хрипкі гавкіт і гарчання або нездатність видавати звуки); та
- сильне або надмірне слиновиділення чи піна в куточках рота.

Інкубаційний період триває від кількох днів до кількох місяців, але смерть зазвичай настає протягом 10 днів після появи симптомів. Будь-які випадки укусу собаки в місцевості, де сказ є ендемічним захворюванням, слід вважати такими, що пов'язані з потенційним ризиком інфікування.

ЗАПИТАННЯ 12. ЯК ЗАХВОРЮВАННЯ НА СКАЗ РОЗВИВАЄТЬСЯ У ЛЮДЕЙ?

Після потрапляння в організм людини, напр., внаслідок укусу тварини, вірус сказу проникає в периферичну нервову систему і мігрує в центральну нервову систему (спинний і головний мозок). Коли вірус досягає головного мозку, у інфікованої людини з'являються клінічні ознаки та спостерігаються зміни в поведінці. Клінічні ознаки у людини зазвичай з'являються через 2–3 місяці після інфікування. У виняткових випадках вони можуть розвиватися через кілька днів або більше ніж через шість місяців після контакту з інфекцією.

ЗАПИТАННЯ 13. ЯКИМИ Є СИМПТОМИ СКАЗУ У ЛЮДЕЙ?

Люди, хворі на сказ, мають такі ознаки та симптоми:

- дискомфорт, біль, поколювання або свербіж у місці укусу;
- неврологічна дисфункція, що прогресує протягом кількох днів, включаючи тривожність, сплутаність свідомості та збудження; мірою прогресування захворювання у людини можуть виникати делірії, галюцинації, безсоння та інша аномальна поведінка;
- аерофобія (страх перед повітрям);
- гідрофобія (страх перед водою); на більш пізньому етапі сам вигляд води може провокувати спазми в шиї та горлі;
- непереносимість шуму, яскравого світла або протягів;
- гіперактивність (як правило, при буйному сказі);
- утруднення ковтання, нудота, блювання;
- локалізована слабкість, паралітичні синдроми;
- кома і смерть.

За відсутності інтенсивної терапії смерть настає внаслідок серцевої або дихальної недостатності, як правило, протягом 7–10 днів після виникнення перших ознак. Наразі не існує ефективного лікування сказу після появи клінічних ознак.

ЗАПИТАННЯ 14. ЯКІ ФАКТОРИ ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК СКАЗУ У ЛЮДЕЙ?

Кожен, хто був укушений або ослинений скаженою твариною, ризикує захворіти на сказ і повинен негайно звернутися до лікаря, щоб провести рятівну постконтактну профілактику.

На ймовірність розвитку сказу впливають декілька факторів, у тому числі:

- тип пошкодження — подряпина, поверхневий укус, глибокий укус, множинні укуси тощо;
- кількість вірусу сказу, яка потрапила в рану;
- видова специфіка (напр., яка саме тварина укусила людину, штам вірусу, наявність у тварини, що вкусила людину, клінічної форми захворювання);
- стан імунітету людини, яку вкусили; і
- місце укусу — рани на голові та шиї, а також рани в сильно іннервованих ділянках тіла, таких як пальці рук, зазвичай пов'язані з коротшим інкубаційним періодом (тобто часом від інфікування до виникнення клінічних ознак/ настання смерті) через близькість місця інокуляції вірусу до нервів.

ЗАПИТАННЯ 15. ЧИ ЗАВЖДИ СКАЗ МАЄ ЛЕТАЛЬНІ НАСЛІДКИ?

В разі розвитку клінічних симптомів сказ майже завжди призводить до смерті. Наразі у світі не існує ефективного лікування сказу після появи клінічних ознак захворювання.

В разі появи клінічних ознак сказу у переважній більшості випадків має летальні наслідки. Специфічне лікування відсутнє. При цьому розвитку клінічних ознак сказу можна запобігти за допомогою вакцинації до або одразу після впливу інфекції.

Хоча сказ вважають смертельним захворюванням, у світі було задокументовано щонайменше 15 випадків виживання людей, які мали сказ. Майже всі люди, які вижили, пройшли щонайменше частину курсу доконтактної профілактики, що могло змінити перебіг захворювання. При цьому, всі ті, хто вижили, після одужання мали тяжкі наслідки або інвалідність.

Люди, які мали контакт із вірусом сказу, повинні швидко отримати постконтактну профілактику, щоб запобігти розвитку клінічної форми захворювання. Постконтактна профілактика передбачає проведення курсу вакцинації та, у деяких випадках, введення антирабічного імуноглобуліну.

Оскільки укуси собак є причиною майже всіх випадків захворювання у людей, смертям від сказу можна запобігти за рахунок вакцинації собак для профілактики інфекції в її джерелі.

ЗАПИТАННЯ 16. ЩО МОЖНА ЗРОБИТИ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОНТРОЛЮ СКАЗУ?

Вакцинація собак та запобігання укусам — ключ до припинення передавання сказу серед собак і від собак до людей. Профілактика передавання сказу в джерелі є економічно ефективним і сталим способом порятунку життів.

Міжнародні організації, такі як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та їхні партнери забезпечують підтримку країн у проведенні **ефективних кампаній із вакцинації собак** шляхом: (i) створення банків антирабічних вакцин для собак для забезпечення постійної наявності доступних, безпечних та ефективних препаратів; (ii) зміцнення спроможностей медичних і ветеринарних служб для проведення ефективних кампаній із вакцинації собак; та (iii) просування інноваційних механізмів для вакцинації безпритульних собак і збільшення загального охоплення собак вакцинацією.

Щоб досягти контролю та остаточної ліквідації сказу, в рамках відповідних програм необхідно проводити періодичні (як правило — щорічні) кампанії масової вакцинації собак. Охоплення вакцинацією має бути достатнім щонайменше для підтримки необхідного рівня колективного імунітету у сприйнятливої популяції собак.

Надзвичайно важливо, щоб ваш собака був вакцинований проти сказу! Це захистить вас, вашу родину та вашу громаду.

Більше інформації можна знайти на [вебсторінці ВООЗ щодо контролю сказу у собак](#) або на [вебпорталі МЄВ щодо сказу](#)

Вакцинація **70%** собак у районах високого ризику розриває ланцюг передавання сказу

70%

ЗАПИТАННЯ 17. ЯК МОЖНА ЗАПОБІГТИ УКУСАМ СОБАК?

ПРОФІЛАКТИКА — КРАЩЕ, НІЖ ЛІКУВАННЯ. ЗАПОБІГАЙТЕ УКУСАМ ЗАМІСТЬ УСУНЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ.

Як поводитися з собаками, яких ми знаємо?

Із цуценятами слід часто грати, щоб вони не боялися людей. Цуценятам має подобатися грати з людьми, щоб вони звикли до взаємодії з ними і не кусалися. Таким чином ми створюємо зв'язок із нашими домашніми улюбленцями.

Власники повинні навчитися розуміти своїх собак і навчити їх реагувати на команди. Це допоможе уникнути небезпечних ситуацій і бути певними у тому, що пес чемно поводитиметься поруч із людьми.

Собака не розуміє, що кусатися — це погано. Часто собаки кусають, коли вони налякані або намагаються захиститися. Щоб уникнути укусів собак, слід розуміти:

- що відчують собаки;
- як безпечно наблизитися до собак; та
- коли безпечно і небезпечно наблизитися до собак або взаємодіяти з ними.

[Friend's don't bite! Illustrated guide to pet care and bite prevention](#)

[Want a friend? Be a friend! The guide to pet care and bite prevention.](#)

Як поводитися з собаками, яких ми не знаємо?

Якщо собака біжить до вас, стійте на місці та поведіться спокійно. Дозвольте собаці обнюхати вас, а коли він відійде — повільно і тихо рушайте у зворотному напрямку.

Тримайтеся подалі від незнайомих собак. Це стосується і собак, які перебувають на ланцюгу або за парканом.

Ніколи не дражніть собак, не переслідуйте їх і не жбурляйте в них речі. Не займайте собак, які їдять, сплять

або годують цуценят. Не бийте, не штовхайте собак і не кричіть на них! Тримайтеся подалі від собак, які поводяться дивно — вони можуть вкусити!

Рекомендації щодо запобігання укусам собак можна знайти тут: <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/ntds/rabies/five-tips-to-prevent-dog-bite-for-children/five-tips-to-prevent-dog-bites-poster.pdf>

ЗАПИТАННЯ 18. ЯК ЛІКУВАТИ УКУСИ ТВАРИН?

Якщо людину вкусила тварина, необхідно вжити таких заходів:

- Негайно промити всі рани і подряпини з милом або мийним засобом і великою кількістю води. Тривалість промивання має становити приблизно 15 хвилин. Якщо мила немає, слід промити їх самою лише водою. Це найефективніша перша допомога для запобігання сказу.
- Нанести на рану йодовмісний або протівірусний засіб через 15 хвилин після промивання.
- Якомога швидше доставити людину до закладу охорони здоров'я для медичного обстеження та забезпечення відповідного лікування.
- Якщо це можливо — безпечно затримати тварину, яка вкусила людину, і зібрати інформацію про неї та обставини укусу, щоб надати таку інформацію медичному працівнику та співробітнику відповідної служби охорони здоров'я.
- Тварину, що вкусила людину, слід утримувати на карантині протягом 10 днів.

Зверніться до місцевих органів влади, щоб отримати інформацію про те, як правильно повідомляти про укуси собак.

УНИКАЙТЕ нанесення на рани подразнювальних речовин, таких як порошок чилі, соки рослин, кислоти та луги.

НЕ накладайте на рану пов'язок або компресійних бинтів.

ЗАПИТАННЯ 19. ЧИ ПОТРІБНО ВАКЦИНУВАТИСЯ ПРОТИ СКАЗУ, ЯКЩО МЕНЕ ВКУСИВ ВАКЦИНОВАНИЙ СОБАКА?

Не всі укуси тварин вимагають вжиття заходів для профілактики сказу, однак слід негайно звертатися по медичну допомогу, якщо людину вкусила тварина із ознаками сказу або укусу відбувся у країні, де сказ є ендемічним захворюванням. Якщо тварина, що вкусила людину, виглядає здоровою та нормальною, укусу був спровокований, і тварина отримала щеплення із використанням сучасної високоякісної вакцини (і це належним чином задокументовано), постконтактна профілактика не потрібна.

Зверніться до місцевих органів влади, щоб отримати інформацію про те, як правильно повідомляти про укуси собак або інших тварин.

ЗАПИТАННЯ 20. ЧИ ПОТРІБНО ВАКЦИНУВАТИСЯ ПРОТИ СКАЗУ, ЯКЩО НЕВІДОМО, ЧИ ВАКЦИНОВАНИЙ СОБАКА, ЯКИЙ МЕНЕ ВКУСИВ?

Так. Постконтактна профілактика сказу необхідна, якщо вас укусили собака, кіт або інша тварина, інфіковані сказом або з підозрою на інфікуванням сказом. Оцінювання необхідності проведення постконтактної профілактики має проводити підготовлений медичний персонал. Постконтактна профілактика завжди потрібна, якщо лабораторні дослідження матеріалу головного мозку на сказ дають позитивний результат.

Додаткову інформацію можна знайти в настановах ВООЗ: https://www.who.int/docs/default-source/searo/india/health-topic-pdf/pep-prophylaxis-guideline-15-12-2014.pdf?sfvrsn=8619bec3_2

ЗАПИТАННЯ 21. ЩО ТАКЕ ПОСТКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА (ПКП)?

Постконтактна профілактика (ПКП) передбачає введення вакцини проти сказу із антирабічним імуноглобуліном або без нього

ПІСЛЯ потенційного контакту з вірусом і включає:

1. Промивання та оброблення рани (див. Запитання 18. Як лікувати укуси тварин?)
2. Проведення курсу ін'єкцій антирабічної вакцини одразу після впливу.
3. ПКП іноді включає:
4. Введення антирабічних імуноглобулінів (АІГ) — залежно від тяжкості впливу.

Додаткову інформацію можна знайти на сайті ВООЗ: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rabies>

ЗАПИТАННЯ 22. ЧИ КОРЕКТНИМ Є РІШЕННЯ ЩОДО ПОМІЩЕННЯ ТВАРИНИ В КАРАНТИН НА 10 ДНІВ БЕЗ ПРОВЕДЕННЯ ПОСТКОНТАКТНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ?

Ні. У країнах, де поширений сказ, у разі укусу тварини необхідно негайно розпочинати постконтактну профілактику і, якщо це можливо, тримати тварину, яка вкусила людину, під наглядом протягом 10 днів. 10-денний період спостереження обґрунтований тим, що тварина, інфікована сказом, зазвичай демонструє клінічні ознаки або гине протягом 1–7 днів.

Якщо тварина залишається здоровою протягом цього періоду, розпочату постконтактну профілактику можна вважати доконтактною.

ЗАПИТАННЯ 23. ЩО ТАКЕ ДОКОНТАКТНА ПРОФІЛАКТИКА (ДКП)?

Доконтактна профілактика (ДКП) передбачає введення антирабічної вакцини **ПЕРЕД** контактом з вірусом сказу і спрощує лікування після такого контакту.

ДКП рекомендована людям, для яких існує підвищений ризик інфікування сказом через їхню професію (напр., ветеринарам і працівникам служб охорони здоров'я тварин), а також людям, які подорожують до ендемічних щодо сказу районів. Її також можна проводити людям, які проживають у віддаленій ендемічній щодо сказу місцевості, які можуть не мати доступу до своєчасної та належної постконтактної профілактики.

ЗАПИТАННЯ 24. ЧИ ІСНУЄ ЛЮДСЬКА АНТИРАБІЧНА ВАКЦИНА, ДЛЯ ЯКОЇ ДОСТАТНЬО ВВЕДЕННЯ ОДНІЄЇ ДОЗИ І ЯКА ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПОЖИТТЄВИЙ ІМУНІТЕТ?

На сьогодні у світі не існує антирабічних вакцин, які би забезпечували імунітет після введення однієї дози або пожиттєвий імунітет.

Усі вакцини проти сказу вводяться курсом. Незалежно від того, чи отримувала людина щеплення в минулому, у разі контакту з вірусом вона потребуватиме додаткового курсу вакцинації.

БЕЗПЕЧНІСТЬ АНТИРАБІЧНИХ ВАКЦИН

ЗАПИТАННЯ 25. ЧИ МОЖЛИВО ЗАРАЗИТИСЯ СКАЗОМ УНАСЛІДОК ВАКЦИНАЦІЇ?

Ні. Усі вакцини для людей є інактивованими. Антирабічні вакцини для людей проходять низку перевірок якості, у тому числі ефективності, токсичності, безпечності та стерильності. Щеплення проти сказу не може спричинити захворювання. Людські антирабічні вакцини є безпечними та високоефективними для профілактики сказу.

ЗАПИТАННЯ 26. ЧИ БЕЗПЕЧНА ВАКЦИНАЦІЯ ПРОТИ СКАЗУ В ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ Й ГОДУВАННЯ ГРУДДЮ?

Жінки в період вагітності й годування груддю можуть безпечно отримувати вакцинацію проти сказу.

Рятівну вакцинацію не слід відкладати в жодному випадку. Немає жодних наукових доказів, які би свідчили про те, що вакцина завдає шкоди дитині або що дитина може інфікуватися вірусом сказу в утробі матері чи у процесі грудного вигодовування. На сьогодні немає задокументованих випадків передавання сказу в результаті вагітності або годування груддю.

ЗАПИТАННЯ 27. ЧИ ІСНУЄ ЯКЕСЬ СПЕЦИФІЧНЕ ЛІКУВАННЯ СКАЗУ?

Сказ є смертельним; надійне лікування після розвитку захворювання відсутнє. Паліативна допомога хворим на сказ має бути зосереджена на зменшенні болю та занепокоєння, а також на забезпеченні максимального комфорту пацієнта.

Люди, які доглядають хворих на сказ, повинні вживати запобіжних заходів для запобігання забрудненню слизових оболонок і ран слиною — мити руки, дотримуватися правил гігієни та використовувати засоби індивідуального захисту, такі як рукавички.

- Пацієнт має перебувати в тихій кімнаті з приглушеним освітленням і бути захищеним від подразників (напр. гучних звуків, холодного повітря), які можуть посилити спазми та конвульсії.
- Седация за допомогою бензодіазепінів або внутрішньовенного введення морфіну допомагає контролювати м'язові спазми та збудливість. У випадках сильного неспокою, збудження, галюцинацій або агресії можуть бути призначені транквілізатори.
- Пероральне харчування зазвичай неможливе. Рідини слід вводити внутрішньовенно.
- Наявні на сьогодні протоколи «агресивної» терапії, такі як Мілуокський протокол, не забезпечують надійного виживання та можуть спричинити серйозні наслідки.

Слід поважати приватність, гідність і культурні потреби пацієнтів. Пріоритетом має бути збереження здатності сім'ї перебувати зі своєю близькою людиною у момент смерті. Прогноз слід обговорювати з родиною якомога раніше після встановлення діагнозу.

© World Health Organization 2018

Джерела

1. WHO Expert Consultation on Rabies, third report: WHO Technical Series Report No.1012, Geneva, 2018, ISBN 978- 92-4-121021-8. <https://iris.who.int/handle/10665/272364>
2. Rabies Vaccines: WHO Position Paper - April 2018. Weekly Epidemiological Record, No 16, 2018, 93, 201–220. <https://iris.who.int/handle/10665/272372>
3. The Global Strategic Plan to End Human Deaths from Dog-Mediated Rabies By 2030. <https://iris.who.int/handle/10665/272756>